

УДК 336.717.137.3

*Савченко Т.Г.
Ребрик М.А.*

ОЦІНКА РІВНОВАГИ ПЛАТІЖНИХ БАЛАНСІВ НАЙБІЛЬШИХ ЕКОНОМІК СВІТУ

Анотація. У даній статті запропоновано підхід до комплексної оцінки рівноваги платіжних балансів. Також проведено оцінку рівноваги платіжних балансів найбільших економік світу.

Ключові слова: платіжний баланс, рівновага платіжного балансу, макроекономічна рівновага.

Вступ. Останнім часом, враховуючи тенденції щодо глобалізації фінансових ринків та економічних відносин в цілому, а також причини та наслідки світової фінансової кризи, дослідження рівноваги платіжних балансів стають все більш актуальними. Більшість авторів зосереджують увагу на ретроспективному аналізі динаміки статей платіжного балансу окремої економіки [2; 3; 4; 11]; деякі досліджують наукові підходи щодо формування рівноважних показників платіжного балансу [1; 6; 10]; інші зосереджуються на вивченні впливу на платіжний баланс світової фінансової кризи [5; 9]. Однак проблема розробки комплексних підходів до оцінки рівноваги платіжних балансів та їх апробації на вибірці країн залишається не достатньо дослідженою.

Постановка завдання. Дана робота спрямована на формування методичних підходів до комплексної оцінки рівноваги платіжних балансів та їх апробації на даних найбільших країн з розвинутою економікою та найбільших країни з ринком, що формується (країн, які розвиваються).

Результати. Під рівновагою платіжного балансу, переважно, розуміють такий стан, коли надходження і відтік грошових коштів за основними його статтями є збалансованими (наближеними до нуля). Іноді зазначається, що рівноважним вважають платіжний баланс, за яким загальна сума платежів за міжнародними операціями країни відповідає бюджету. Деякі автори поняття рівноваги платіжного балансу пов'язують із використанням золотовалютних резервів держави: рівновага існує тоді, коли золотовалютні резерви не використовуються.

На нашу думку, дані трактування рівноваги платіжного балансу є спрощеним і не враховують умови реалізації економічних відносин у різних країнах світу. Крім того, не приймається до уваги взаємозв'язок зовнішньоекономічних відносин та макроекономічних показників.

Таким чином, під рівновагою платіжного балансу пропонується розуміти такий його стан, що відповідає трьом взаємопов'язаним умовам. По-перше, динаміка та структура зовнішньоекономічних операцій, що формують основні статі платіжного балансу, дозволяє утримувати відносне значення сальдо основних його рахунків на прийнятному для даної економіки рівні. Причому для кількісної оцінки даних відхилень їх необхідно аналізувати за групою країн, що схожі за показниками економічного розвитку. Також доцільно представляти сальдо рахунків у співставному вигляді: наприклад, у відсотках від реального ВВП.

По-друге, аналіз відхилень сальдо рахунків від збалансованого (нульового) рівня необхідно доповнювати порівняльним аналізом їх мінливості. За інших рівних умов, більша волатильність показників платіжного балансу означає гірші умови для

досягнення рівноваги. Нестабільність платіжного балансу погіршує можливості економічних агентів щодо планування власних економічних рішень та негативно впливає на валютний ринок та обмінний курсів.

По-третє, зовнішньоекономічні відносини повинні узгоджуватись із цілями та інструментами державної економічної політики та враховувати внутрішньонаціональні економічні тенденції. Дана вимога є обов'язковою для усіх країн з відкритими економіками. Результатом реалізації даної вимоги буде формування показників, наближених до макроекономічної рівноваги. У даному випадку під макроекономічною рівновагою ми розуміємо досягнення стратегічної цілі економічної політики: забезпечення сталого економічного зростання в умовах цінової стабільності.

Методика складання платіжного балансу визначається Міжнародним Валютним Фондом (далі - МВФ), який постійно її удосконалює, з урахуванням ключових тенденцій щодо розвитку економічних відносин. На даний момент застосовується п'ята редакція керівництва платіжного балансу (*Balance of Payments Manual, fifth edition*), яка опублікована у 1993 році [12]. У 2009 році МВФ опублікував шосту редакцію керівництва платіжного балансу (*Balance of Payments and International Investment Position Manual, sixth edition*), яка враховує всі суттєві зміни, що відбулись у міжнародній економіці з моменту виходу п'ятої редакції [13]. Усі країни-члени МВФ беруть на себе зобов'язання складати платіжний баланс з урахуванням рекомендацій МВФ та надавати інформацію за визначеними показниками національних платіжних балансів. У більшості європейських країн (зокрема, в Україні [7]) платіжний баланс складається центральними банками, вони ж відповідають за передачу достовірної інформації до МВФ. Таким чином, найбільш повна, об'єктивна та актуальна інформація щодо стану платіжних балансів держав світу розкривається у виданнях МВФ.

Використовуючи офіційні статистичні дані МВФ, що розповсюджуються у електронному вигляді (*International Financial Statistics CD-ROM*) [14], проаналізуємо поточні тенденції врівноваження платіжних балансів країн світу. Для підвищення репрезентативності результатів, нами розглянуто по три країни (у розрізі груп країн за класифікацією МВФ), що мають найбільшу частку у світовому ВВП. У дослідженні МВФ, присвяченому перспективам розвитку світової економіки, наводиться поділ країн світу за групами, а також зазначаються частки даних груп і окремих провідних країн у структурі світового ВВП за результатами 2008 року [5, с. 184-189].

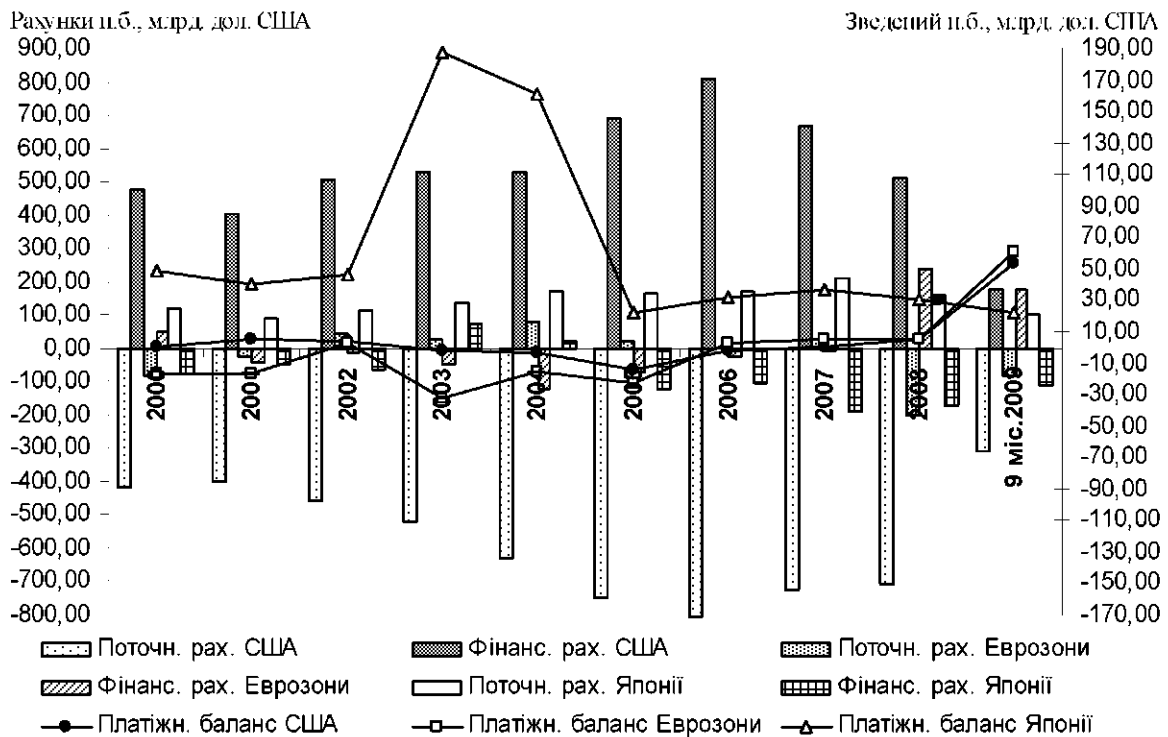
Таким чином, із групи «країни з розвиненою економікою» до вибірки включено США (частка у світовому ВВП 20,7%), країни зони євро (частка у світовому ВВП 15,7%) та Японію (частка у світовому ВВП 6,4%). Із групи «країни з ринком, що формується та країни, які розвиваються» до вибірки включено Китай (частка у світовому ВВП 11,4%), Індію (частка у світовому ВВП 4,8%) та Росію (частка у світовому ВВП 3,3%). Отже, до вибірки включено країни, які у сукупності виробляють 62,3% світового ВВП та можуть вважатись основними суб'єктами міжнародних економічних відносин.

На рисунку 1 наведено основні показники платіжних балансів провідних країн з ринковою економікою, що включені до вибірки. Стовбці відображають сальдо основних статей платіжного балансу (ліва шкала), а лінії – загальне сальдо платіжного балансу (права шкала). Як видно із рисунку, формально найбільш збалансованим є платіжний баланс США: загальне сальдо коливалось у межах плюс 4,9 та мінус 2,8 млрд. дол. США Тобто США компенсують від'ємне сальдо поточного рахунку майже симетричними надходженнями ресурсів за статтями фінансового рахунку.

Однак, якщо проаналізувати динаміку абсолютних значень сальдо поточного та фінансового рахунку США та порівняти їх з відповідними показниками Японії та країн Єврозони, можна зробити висновок щодо суттєвої розбалансованості платіжного

балансу США. Потрібно зазначити, що рівень розбалансованості як поточного так і фінансового рахунків США зростав до 2006 року включно. Середні темпи росту від'ємного сальдо поточного рахунку протягом 2002-2006 років становили понад 15%. Протягом 2002-2006 років середні темпи росту додатного сальдо фінансового рахунку становили 16,2%. Значне переважання експорту над імпортом (за результатами 2007 року експорт товарів становив 1,15 трлн. дол. США а імпорт 1,97 трлн. дол. США) призводять до суттєвого від'ємного сальдо поточного рахунку та перетворюють США на найбільшу у світі країну-боржник. Однак, у 2007-2009 роках спостерігається тенденція щодо поступового зменшення розбалансованості поточного рахунку та відповідного зменшення притоку грошових коштів за статтями фінансового рахунку.

Країни Євросони мають більш врівноважені показники експорту та імпорту, що дозволяло їм демонструвати додатне сальдо поточного рахунку протягом 2002-2007 років, однак в умовах світової фінансової кризи сальдо поточного рахунку стало від'ємним. Фінансовий рахунок за результатами 2001-2007 років мав відносно незначне від'ємне значення, тобто країни зони євро переважно виступали у ролі країн-кредиторів. Однак, за результатами 2008 та 9 місяців 2009 року тенденція кардинально змінилась: додатне сальдо фінансового рахунку країн зони євро склало 237,7 та 172,8 млрд. дол. США відповідно. Тобто переважали операції залучення фінансових ресурсів над операціями, пов'язаними із їх розміщенням, що також пояснюється кризовими явищами 2007-2008 років.

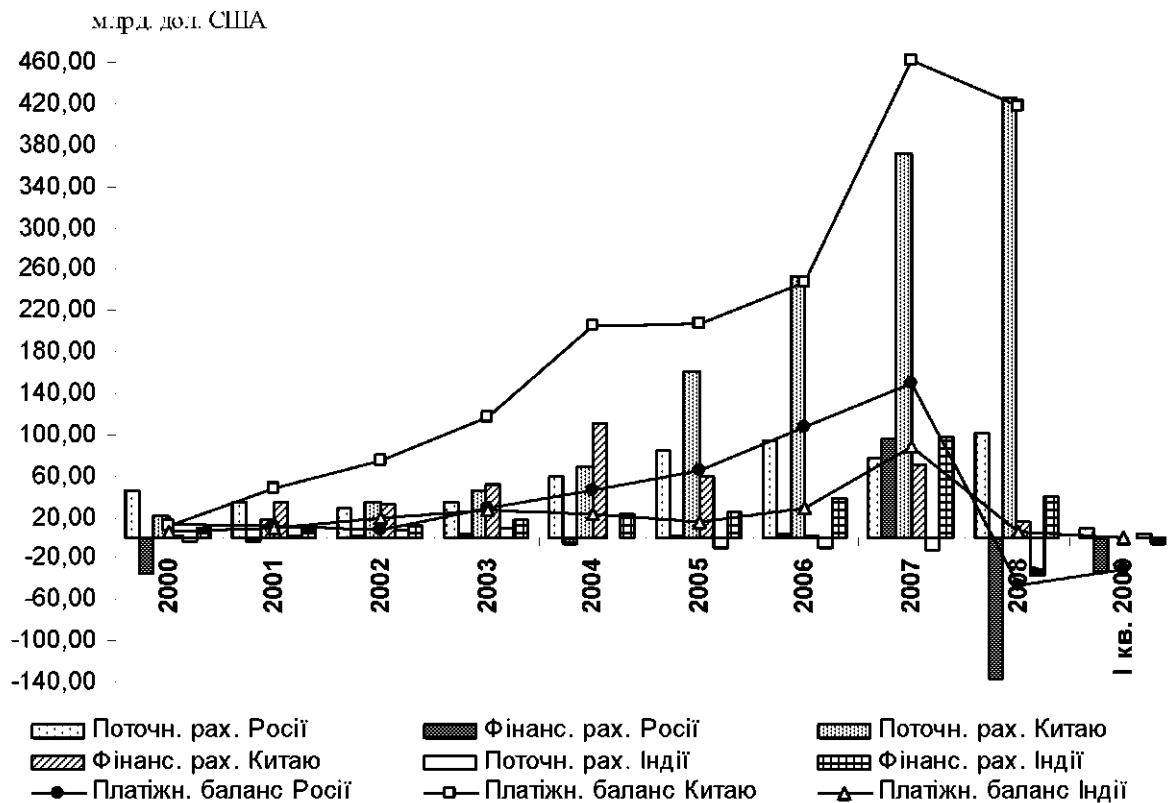
Джерело: структуровано авторами на основі офіційної статистики МВФ [14]

Рис. 1. Сальдо основних показників платіжних балансів провідних країн з розвинутою економікою

На відміну від США та країн зони євро, Японія у всіх періодах забезпечувала значне додатне сальдо платіжного балансу, яке коливалось у межах від 22,3 млрд. дол. США за результатами 2005 року до 187,2 млрд. дол. США за результатами 2003 року.

Профіцит платіжного балансу Японії забезпечувався значним додатнім сальдо поточного рахунку, яке дещо урівноважувалось відтоком ресурсів за фінансовим рахунком (Японія є однією з основних країн-кредиторів). На відміну від більшості інших країн, основним фактором формування сальдо поточного рахунку Японії, протягом 2005-2007 років, є сальдо доходів (а не сальдо торгового балансу).

Далі проаналізуємо основні показники платіжних балансів провідних країн з ринком, що формується та країн, що розвиваються: Китай, Індія, Росія (рис. 2). У кожній із країн даної групи протягом 2000-2007 років спостерігався стійкий профіцит платіжного балансу, однак його величина та чинники формування суттєво розрізнялись. Світова фінансова криза спричинила погіршення показників платіжних балансів даних країн: у Індії та Китаї позитивне сальдо платіжного балансу істотно зменшилось.

Джерело: структуровано авторами на основі офіційної статистики МВФ [14]

Рис. 2. Сальдо основних показників платіжного балансу провідних країн з ринком, що формується та країн, що розвиваються

Як свідчить динаміка основних показників платіжного балансу, Китай стрімко перетворюється на беззаперечного світового лідера міжнародних економічних відносин. На підтвердження даної тези наведемо ряд показників. По-перше, за результатами 2007 року обсяг експорту китайських товарів становив 1,2 трлн. дол. США і вперше перевищив обсяги експорту США на 68 млрд. дол. Таким чином, Китай за абсолютним обсягом експорту товарів поступається лише країнам Євросони, однак, потрібно врахувати, що Євросона є союзом 16 суверенних держав.

По-друге, за результатами 2006 та 2007 років Китай, перевершивши відповідний показник Японії, став світовим лідером за величиною додатного сальдо поточного рахунку. Абсолютне значення профіциту поточного рахунку Китаю, починаючи із 2002

року, у середньому збільшувалось на 70% щорічно та станом на 31.12.2007 року досягло 371,8 млрд. дол. США.

По-третє, додатне сальдо поточного рахунку поряд із перманентним притоком ресурсів за статтями фінансового рахунку дозволили забезпечити Китаю лідерство за абсолютним розміром додатного сальдо платіжного балансу. Даний показник протягом 2002-2007 років у середньому зростав на 49,5% щорічно та станом на 31.12.2007 року становив 461,7 млрд. дол. США.

З самого початку складання платіжного балансу (1994 рік) і до 1999 року включно у Росії спостерігалось його від'ємне сальдо. Протягом 2000-2002 років зовнішньоекономічна діяльність резидентів Росії забезпечувала порівняно незначне додатне сальдо, яке коливалось у межах від 7 до 14 млрд. дол. США.

Починаючи з 2003 року, спостерігалась стійка тенденція щодо динамічного зростання величини додатного сальдо платіжного балансу Росії. Даний ріст сальдо платіжного балансу Росії протягом 2003-2006 років забезпечувався ростом додатного сальдо поточного рахунку. Однак, за результатами 2007 року спостерігалось падіння додатного сальдо поточного рахунку, яке було повністю компенсоване тридцятикратним зростанням позитивного сальдо фінансового рахунку. Таким чином, значні обсяги притоку коштів за статтями фінансового рахунку дозволили Росії за результатами 2007 року сформувати додатне сальдо платіжного балансу у розмірі 148,9 млрд. дол. США, що є абсолютним історичним максимумом даного показника для Росії.

Однак, світова фінансова криза спричинила суттєвий відтік коштів за фінансовим рахунком Росії: за 2008 рік даний показник становив -136,3 млрд. дол. США, що на 37,6% перевищило кумулятивний притік коштів за фінансовим рахунком протягом 2002-2007 років. Як наслідок, за результатами 2008 року та I кварталу 2009 року у Росії спостерігалось суттєве від'ємне сальдо платіжного балансу.

Сальдо платіжного балансу Індії протягом усього періоду аналізу було додатним, але характеризувалось нестабільністю динаміки. Основним фактором формування додатного сальдо платіжного балансу був приток у Індію ресурсів за статтями фінансового рахунку, сальдо якого протягом 2002-2007 років зростало в середньому на 39% щорічно. Потрібно підкреслити, що навіть в умовах світової фінансової кризи Індії вдалось забезпечити як позитивне сальдо фінансового рахунку, так і додатне сальдо платіжного балансу в цілому.

Далі дослідимо відносний рівень збалансованості показників платіжних балансів на основі оцінки відношення сальдо основних його рахунків до реального ВВП, вираженого у доларах США у фіксованих цінах 2005 року [15]. Результати порівняльного аналізу відносного рівня збалансованості платіжних балансів країн, що увійшли до вибірки, наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Відношення показників платіжного балансу до ВВП, %

Сальдо рахунків платіжного балансу	Звітний період									Стандарт. відхил.	Середнє знач.	Коеф. варіації
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008			
США												
Поточний рах.	-3,74	-3,53	-3,99	-4,43	-5,17	-5,95	-6,22	-5,51	-5,33	0,98	-4,87	20%
Фінансовий рах.	4,28	3,59	4,39	4,51	4,34	5,46	6,25	5,03	3,85	0,82	4,63	18%
Загальне сальдо	0,003	0,043	0,032	-0,013	-0,023	-0,112	-0,019	0,001	0,036	0,047	-0,006	825%

<i>Країни Єврозони</i>												
Поточний рах.	-0,60	-0,17	0,31	0,17	0,54	0,12	0,00	0,15	-1,21	0,53	-0,08	692%
Фінансовий рах.	0,36	-0,29	-0,11	-0,32	-0,81	-0,46	-0,17	-0,03	1,43	0,64	-0,04	1423%
Загальне сальдо	-0,12	-0,12	0,02	-0,22	-0,10	-0,15	0,02	0,03	0,03	0,10	-0,07	141%
<i>Японія</i>												
Поточний рах.	2,81	2,05	2,62	3,13	3,85	3,64	3,67	4,43	3,33	0,72	3,28	22%
Фінансовий рах.	-1,84	-1,13	-1,48	1,65	0,50	-2,70	-2,20	-3,94	-3,68	1,82	-1,64	111%
Загальне сальдо	1,15	0,95	1,08	4,31	3,60	0,49	0,69	0,77	0,66	1,41	1,52	93%
<i>Росія</i>												
Поточний рах.	8,24	5,68	4,69	5,28	8,28	11,07	11,50	8,66	10,90	2,59	8,25	31%
Фінансовий рах.	-6,04	-0,62	0,34	0,45	-0,71	0,13	0,38	10,68	-14,51	6,63	-1,10	602%
Загальне сальдо	2,45	1,89	1,15	4,22	6,53	8,50	13,06	16,74	-4,82	6,55	5,52	119%
<i>Китай</i>												
Поточний рах.	1,42	1,11	2,07	2,44	3,32	6,98	9,76	12,55	13,12	4,86	5,86	83%
Фінансовий рах.	0,14	2,22	1,89	2,81	5,35	2,56	0,10	2,38	0,49	1,65	1,99	83%
Загальне сальдо	0,74	3,03	4,40	6,20	9,96	9,00	9,51	15,58	12,90	4,77	7,93	60%
<i>Індія</i>												
Поточний рах.	-0,77	0,22	1,08	1,24	0,10	-1,22	-1,01	-1,12	-3,40	1,42	-0,54	261%
Фінансовий рах.	1,72	1,27	1,83	2,31	2,89	3,01	4,11	9,70	3,82	2,54	3,41	75%
Загальне сальдо	1,01	1,38	2,88	3,69	3,08	1,73	3,17	8,68	0,47	2,43	2,90	84%
<i>Україна</i>												
Поточний рах.	2,50	2,16	4,65	3,87	8,24	2,94	-1,75	-5,28	-12,53	6,22	0,53	1168%
Фінансовий рах.	-1,43	-0,40	-1,57	0,18	-5,39	9,43	4,25	15,16	9,02	6,68	3,25	206%
Загальне сальдо	0,97	1,53	1,80	2,91	3,01	12,45	2,61	9,42	-2,97	4,63	3,52	131%

Джерело: сформовано авторами на основі даних МВФ [14] та ООН [15]

На основі аналізу наведених у таблиці 1 показників можна зробити наступні висновки. По-перше, у розвинених країнах середнє значення відношення загального сальдо платіжного балансу до реального ВВП протягом 2000-2008 років не перевищувало 1,5%, тоді як у країнах, що розвиваються коливалося у межах 2,9 – 7,9%. Найбільша волатильність даного показника спостерігалась у США, а найменша у Китаї. Потрібно зазначити, що США та країни Єврозони формували незначне від'ємне сальдо платіжного балансу, що у середньому не перевищувало 0,07% реального ВВП; платіжний баланс Японії характеризувався помірним додатнім сальдо; Індія та Україна формували незначне додатне сальдо, що у середньому знаходилось на рівні 3% ВВП. Росія та Китай допускали найбільші відносні відхилення сальдо платіжного балансу, які у середньому складали 5,5% та 7,9% ВВП відповідно.

По-друге, найбільші відхилення відношення сальдо поточного рахунку платіжного балансу до реального ВВП спостерігались у Росії, Китаю та США, причому якщо Росія та Китай формувала істотний профіцит (у середньому 8,3 та 5,9 % ВВП відповідно), то США – найбільший дефіцит (у середньому 4,9% ВВП). Найменші відхилення спостерігались країнах Єврозони (у середньому 0,08%). Найбільша волатильність даного показника була в Україні та країнах Єврозони, найменша – у США та Японії. По-третє, найбільше додатне сальдо фінансового рахунку (відносно ВВП) спостерігалось у США та Індії, а найбільше від'ємне – у Японії та Росії.

Найбільш мінливим даний показник був у країнах Єврозони та у Росії, а найбільш стабільним у США.

Таким чином, за критерієм величини відхилень сальдо рахунків найбільш збалансованими були показники країн Єврозони, однак вони також характеризувались найбільшими рівнями мінливості. До групи країн із середнім рівнем збалансованості та мінливості показників платіжного балансу можна віднести Індію та Японію. У даних країнах реалізована модель покриття дефіциту одного рахунку профіцитом іншого, що забезпечує можливість формування прийнятного рівня загального сальдо платіжного балансу.

США займають проміжну позицію між країнами із середнім рівнем збалансування показників платіжного балансу та країнами із значними дисбалансами. З одного боку, платіжний баланс США характеризується одними з найбільших відхилень сальдо поточного та фінансового рахунку від їх рівноважних значень, а з іншого – найменшим значенням загального сальдо.

Найбільш розбалансованими за відхиленнями сальдо рахунків є показники Росії та Китаю. У Росії реалізована схожа з Японією модель, яка характеризується профіцитом поточного та дефіцитом фінансового рахунків. Дана схожість є лише формальною, оскільки профіцит поточного рахунку Росії формується за рахунок експорту сировини, а профіцит Японії за рахунок експорту високотехнологічних товарів. Китай, єдиний з поміж усіх найбільших економік, формує поточний та фінансовий рахунок з істотним профіцитом. Потрібно зазначити, що за критерієм мінливості показники Росії є більш нестабільними у порівнянні з Китаєм. Також істотною волатильністю та розбалансованістю характеризуються показники платіжного балансу України.

Завершимо оцінку рівноваги платіжних балансів дослідженням взаємозв'язків динаміки сальдо їх основних рахунків із динамікою основних макроекономічних показників: темпу приросту реального ВВП, рівня безробіття, індексу споживчих цін та темпу росту курсу національної валюти до СПЗ (таблиця 2).

Таблиця 2

Взаємозв'язок макроекономічних показників з динамікою статей платіжного балансу

Країна	Періоди										Парні коеф. лінійної кореляції макроеконом. показн. та показн. платіжного балансу ¹		
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	середнє	із загал. сальдо	з сальдо поточн. рах.	з сальдо фінанс. рах.
	темпи приросту реального ВВП, %												
Країни Єврозони	3,86	1,89	0,93	0,81	2,16	1,69	2,99	2,75	0,58	1,96	0,46	0,50	-0,49
Японія	2,83	0,16	0,26	1,46	2,72	1,93	2,03	2,30	-1,19	1,39	0,08	0,63	-0,26
США	4,14	1,08	1,81	2,49	3,57	3,05	2,67	2,14	0,44	2,38	-0,83	-0,71	0,59
Китай	8,42	8,30	9,09	10,02	10,08	10,43	11,65	13,04	8,95	10,00	-0,37	0,26	0,37
Індія	4,35	5,81	3,84	8,52	7,47	9,49	9,71	9,22	6,72	7,24	0,05	-0,54	0,35
Росія	10,46	5,09	4,74	8,15	7,15	6,39	7,68	8,06	5,62	7,04	0,72	0,25	0,42
	рівень безробіття, %												
Країни Єврозони	8,37	8,02	8,29	8,84	8,89	8,50	7,83	7,12	7,53	8,15	-0,50	-0,59	-0,43
Японія	4,72	5,03	5,38	5,26	4,72	4,43	4,14	3,90	3,98	4,62	0,41	0,28	0,28
США	4,00	4,70	5,78	5,99	5,53	5,10	4,62	4,60	5,78	5,12	0,20	-0,49	0,11

Закінчення табл. 2

Китай	3,10	3,60	4,00	4,30	4,20	4,20	4,10	4,00	4,20	3,97	-0,89	0,40	-0,63
Росія	10,73	9,08	7,98	8,33	8,13	7,58	7,20	-	6,36	8,17	0,41	-0,41	0,27
	індекс споживчих цін, %												
Країни													
Євросони	2,19	2,42	2,26	2,11	2,18	2,19	2,20	2,13	3,28	2,33	0,19	-0,32	0,96
Японія	-0,71	-0,76	-0,90	-0,25	-0,01	-0,27	0,24	0,06	1,38	-0,14	-0,08	-0,36	0,08
США	3,38	2,83	1,59	2,27	2,68	3,39	3,23	2,85	3,84	2,89	0,56	0,35	-0,34
Китай	0,26	0,72	-0,77	1,16	3,88	1,82	1,46	4,75	5,86	2,13	-0,30	-0,29	0,21
Індія	4,01	3,68	4,39	3,81	3,77	4,25	5,80	6,37	8,35	4,94	-0,10	0,01	-0,07
Росія	20,78	21,46	15,79	13,68	10,86	12,68	9,68	9,01	14,11	14,23	-0,25	-0,42	-0,42
	темпи росту курсу національної валюти до СПЗ, %												
Японія	0,91	1,09	1,05	1,00	0,99	1,02	1,05	1,05	0,91	1,01	-0,05	0,17	-0,02
США	0,96	0,97	1,02	1,08	1,06	1,00	1,00	1,04	1,03	1,02	-0,11	-0,26	-0,14
Китай	0,96	0,97	1,02	1,08	1,06	0,99	0,97	0,99	0,94	1,00	-0,10	0,14	-0,19
Індія	1,01	1,01	1,05	1,04	1,03	0,97	1,02	0,95	1,09	1,02	-0,51	0,40	-0,68
Росія	1,10	1,00	1,09	1,06	0,99	0,98	0,96	0,98	1,00	1,02	0,16	-0,23	-0,24

¹Жирним шрифтом виділено коефіцієнти кореляції, що є значимими на рівні 0,05
Джерело: сформовано авторами на основі даних МВФ [14] та ООН [15]

Враховуючи показники, наведені у таблиці 2, можна зробити висновок, що найбільш збалансованими були показники Китаю: стабільно високі темпи економічного росту (кумулятивний приріст реального ВВП за 2000-2008 роки склав 145%) на фоні прийняттого рівня безробіття (4%) та помірної інфляції (2,1%), а також відсутності значних відхилень курсу юаня від динаміки курсу СПЗ. Таким чином, суттєвий профіцит основних рахунків платіжного балансу Китаю на фоні стабільності їх динаміки сприяє формуванню макроекономічної рівноваги.

До групи країн із середнім рівнем наближеності до макроекономічної рівноваги можна віднести Індію, США та країни Євросони. У кожній із даних країн один або два із 4 макропоказників, що аналізувались нами, є проблемним. Наприклад, у Індії досить високим є рівень безробіття (у базі даних МВФ даний показник відсутній, однак із інших джерел відомо, що він перебуває на рівні 7%), а також неоптимальний рівень інфляції. У США та Євросоні низькі темпи росту реального ВВП та порівняно високий рівень безробіття.

На нашу думку, Японію та Росію доцільно віднести до групи країн із значними відхиленнями від макроекономічної рівноваги. По-перше, дані країни продемонстрували найменші темпи росту реального ВВП серед розвинених країн та країн, що розвиваються відповідно. По-друге, у Росії спостерігається найвищий рівень безробіття та інфляції, а у Японії у більшості періодів спостерігалась дефляція, що є теж негативним для поступального економічного розвитку.

Потрібно зазначити, що наведені у таблиці 2 коефіцієнти кореляції не дають можливості сформулювати об'єктивні висновки щодо наявності чи відсутності зв'язку між окремими показниками платіжного балансу та макроекономічними індикаторами. Однак, на підставі їх аналізу можна зробити висновок щодо неоднорідного (за силою та напрямком) впливу зовнішньоекономічних відносин резидентів окремих країн на національні макроекономічні показники. Крім того, виділені жирним шрифтом коефіцієнти кореляції визначають статистично значимі взаємозв'язки, які доцільно

надалі вивчати із застосування якісного математичного апарату на основі деталізації даних для аналізу (із квартальною періодичністю) та розширення періоду дослідження.

Висновки. У даній роботі запропоновано підходи до комплексної оцінки рівноваги платіжних балансів держав на основі порівняльного аналізу трьох груп показників: 1) збалансованості сальдо поточного та фінансового рахунку, а також загального сальдо платіжного балансу; 2) рівня стабільності зазначених показників платіжного балансу; 2) рівня прийнятності макроекономічних показників. За результатами апробації даного підходу проведено оцінку рівноваги платіжних балансів найбільших світових економік (таблиця 3).

Таким чином, найбільш наближеними до рівноважних значень, на поточному етапі розвитку національної економіки, є показники платіжного балансу Китаю. Платіжні баланси Індії та країн Євросони характеризуються середнім рівнем урівноваженості. У платіжних балансах Японії та США виявлено істотні проблеми, що наближають їх стан до нерівноважного. Платіжний баланс Росії перебуває у стані нерівноваги, так як його показники характеризуються значною розбалансованістю, низькою стабільністю та не сприяють формуванню рівноважних макроекономічних параметрів.

Таблиця 3

Результати оцінки рівноваги платіжних балансів

Країна	збалансованість показників платіжного балансу	стабільність показників платіжного балансу	прийнятність макроекономічних показників	оцінка рівноваги платіжного балансу
Країни Євросони	висока	низька	середня	середньої урівноваженості
Японія	середня	середня	низька	наближений до нерівноваги
США	нижче за середню	середня	середня	наближений до нерівноваги
Китай	низька	висока	висока	наближений до рівноваги
Індія	середня	середня	середня	середньої урівноваженості
Росія	низька	низька	низька	у стані нерівноваги

Джерело: сформовано автором

Потрібно зазначити, що результати оцінки наведені у таблиці 3 є спрощеними та достатньо суб'єктивними. На нашу думку, будь-яка жорстка формалізація критеріїв оцінки рівноваги платіжних балансів буде необґрунтовано спрощувати економічну дійсність та нівелюватиме цінність отриманих результатів.

Ми вважаємо за доцільне застосовувати запропоновані підходи для оцінки рівноваги платіжних балансів окремих держав (зокрема, України). Результати даної оцінки можуть враховуватись при розробці заходів державної економічної політики, спрямованих на покращення динаміки та структури основних показників платіжного балансу. При застосуванні запропонованих підходів до вибірки необхідно включати економіки співставні за масштабами, а також бажано враховувати їх структуру та рівень відкритості. За умови дотримання даних критеріїв формування вибірки, можливий розрахунок окремих кількісних показників (прийнятних для окремих груп країн у визначені часові періоди) для оцінки рівноваги платіжних балансів. Дані кількісні показники повинні доповнюватись суб'єктивними висновками дослідників.

Застосування кількісних та якісних критеріїв оцінки дозволить, з одного боку, уникнути недоліків жорсткої формалізації процесу оцінювання, а з іншого – сприятиме підвищенню об'єктивності результатів дослідження.

Література

1. Анісімова, О.Ю. Коригування зовнішніх дисбалансів платіжного балансу (на прикладі розвинутих країн): автореф. дис. ... канд. економ. наук : спец. 08.00.02 - світове господарство і міжнародні економічні відносини/ О. Ю. Анісімова; КНУ ім. Тараса Шевченка. - К.: [Б. В.], 2008. - 22 с.
2. Литвицький, В. Ребаланс - 2007/ В. Литвицький //Вісник Національного банку України. - 2008. - N 5. - С.3-11
3. Ніколайчук, С. Аналіз стійкості дефіциту поточного рахунку платіжного балансу України/ С. Ніколайчук, Н. Шаповаленко //Вісник Національного банку України. - 2010. - N 9. - С. 11-20
4. Ніколайчук, С. Дефіцит поточного рахунку платіжного балансу: оцінка прийнятності рівня для України/ С. Ніколайчук, Н. Шаповаленко //Економіка і прогнозування. - 2010. - N 2. - С. 74-88
5. Перспективы развития мировой экономики: кризис и подъем / Обзоры мировой экономики и финансов: МВФ, апрель 2009 г.
6. Пищик, П.В. Регулирование платежного баланса и проблема макроэкономического равновесия/ П. В. Пищик //Деньги и кредит. - 2002. - N 8. - С.38-44
7. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 року № 679-XIV // <http://zakon1.rada.gov.ua>.
8. Чуракова, И. Ю. Платежный баланс в системе опережающих индикаторов внешней среды/ И. Ю. Чуракова //Финансовый менеджмент. - 2010. - N 5. - С. 60-75
9. Швандар, К.В. Мировой кризис сквозь призму платежного баланса и конкурентоспособности/ К. В. Швандар //Банковское дело. - 2009. - N 5. - С. 54-61
10. Шкляр, А. І. Платіжний баланс України: чинники кризи і механізми відновлення рівноваги/ А. І. Шкляр //Актуальні проблеми економіки. - 2010. - N 6. - С. 266-272
11. Юрчишин, В. Макроэкономические риски платежного баланса/ В. Юрчишин //Финансовые риски. - 2008. - N 2. - С.30-35
12. Balance of Payments Manual, fifth edition // <http://www.imf.org/external/pubs/cat/longres.cfm?sk=157.0>
13. Balance of Payments and International Investment Position Manual, sixth edition // <http://www.imf.org/external/pubs/ft/bop/2007/bopman6.htm>
14. International Financial Statistics [Електронний ресурс] – International Monetary Fund. April 2010 – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – Систем. вимоги : 90 МГц, 16 МВ RAM; Windows 95 (98, XP).
15. National accounts main aggregate database of The Economic Statistics Branch of the United Nations Statistics Division// <http://unstats.un.org/unsd/snaama/selbasicFast.asp>

Summary. Approach to the complex estimation of equilibrium of balances of payments is offered in this article. The estimation of equilibrium of balances of payments of the biggest economies of the world is also conducted.

Keywords: balance of payments, equilibrium of balance of payments, macroeconomic equilibrium.

Стаття надійшла до редакції 30.06.2011